

PRZEMYSŁAW BRZUSZCZAK, KAMILA FERENC

UDZIAŁ ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH W POSTĘPOWANIU PRZED TRYBUNAŁEM KONSTYTUCYJNYM

Ważną rolę w systemie ochrony praw i wolności jednostki pełni instytucja *amicus curiae* („przyjaciel sądu”). Jest to forma udziału organizacji pozarządowych w postępowaniu sądowym, polegająca na przedstawieniu zajmowanego przez organizację stanowiska w toczącej się sprawie. Opinie „przyjaciela sądu” można przedstawiać zarówno sądom powszechnym, jak i Naczelnemu Sądowi Administracyjnemu, Sądowi Najwyższemu oraz Trybunałowi Konstytucyjnemu¹. Ze względu na szczególną pozycję ustrojową sądu konstytucyjnego, niniejsza praca koncentruje się na problemie udziału organizacji pozarządowych w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym.

Ramy proceduralne wyrażania opinii „przyjaciela sądu” w stosunku do spraw zawisłych przed Trybunałem Konstytucyjnym stwarza ustawa o Trybunale Konstytucyjnym oraz Regulamin Trybunału Konstytucyjnego². Punktem wyjścia uzasadniającym instytucję opinii *amicus curiae* jest art. 19 ust. 1 ustawy o TK wyrażający zasadę wszechstronnego wyjaśnienia każdej rozpoznawanej przez Trybunał sprawy. Zasada ta koresponduje z art. 38 pkt 4 ustawy o TK, na podstawie którego przewodniczący składu orzekającego może wezwać do udziału w postępowaniu inne organy lub organizacje, których udział uzna za celowy dla należytego wyjaśnienia sprawy. Tryb ten precyzują przepisy Regulaminu TK: § 29 ust. 2 stanowi, że Prezes Trybunału lub skład orzekający Trybunału mogą zwracać się, na każdym etapie postępowania, do innych organów lub organizacji o zajęcie stanowiska w kwestiach mogących mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia

¹ A. Bodnar, B. Grabowska, P. Osik, „Opinie przyjaciela sądu” (*amicus curiae*) w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym w praktyce Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, [w:] *Ewolucja funkcji i zadań Trybunału Konstytucyjnego – założenia a ich praktyczna realizacja, Księga XXV-lecia Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2010, s. 146.

² Uchwała Zgromadzenia Ogólnego Sędziów TK z dnia 3 października 2006 r. w sprawie Regulaminu TK (M.P. 2006 nr 72 poz. 720).

sprawy. Na podstawie § 34 ust. 3 pkt 3 Regulaminu TK w toku przygotowania rozprawy skład orzekający Trybunału może, na wniosek przewodniczącego składu orzekającego Trybunału lub sędziego sprawozdawcy, postanowić o zwróceniu się przewodniczącego składu orzekającego Trybunału do określonych organów lub instytucji państwowych, organizacji albo placówek naukowych o opinie we wskazanych kwestiach, dotyczących rozpatrywanej sprawy. W praktyce to zainteresowane organizacje zwracają się do Prezesa Trybunału o rozważenie wezwania danej organizacji do udziału, tak jak miało to miejsce w przypadku m. in Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia”, której zarząd, po uprzednim złożeniu prośby, uzyskał zgodę na przedstawienie poglądu w sprawie o sygn. K 45/07 badającej zagadnienie ustroju sądów powszechnych i statusu sędziów, Obywatelskiego Forum Legislacji przy Fundacji im. Stefana Batorego³ czy Komisji Praw Człowieka Naczelnej Rady Adwokackiej, która mogła przedstawić opinie prawne w sprawach o sygn. K 37/11 oraz sygn. Sk 10/11. Jak zauważają prawnicy Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, która znana jest ze swej intensywnej działalności jako *amicus curiae*, praktyka Trybunału w przedmiocie angażowania organizacji pozarządowych do postępowań uległa pewnej zmianie. Zamiast zgody udzielanej przez Prezesa Trybunału na przedstawienie opinii, inicjowanej prośbą danej organizacji, potencjalni „przyjaciele sądu” otrzymują pismo podpisywane przez Sekretarz Trybunału Konstytucyjnego z upoważnienia Prezesa Trybunału Konstytucyjnego informujące, że Trybunał nie widzi przeciwwskazań dla zajęcia stanowiska w danej sprawie przez konkretną organizację⁴.

Przepisy nakreślają stosunkowo szeroki zakres przedmiotowy uprawnionych do występowania z opinią o toczącej się sprawie. Prócz organów, instytucji państwowych czy placówek naukowych, możliwość przedstawienia opinii w charakterze *amicus curiae* mają, ogólnie wskazane przez prawodawcę, organizacje i to ich udziałowi w postępowaniu przed TK poświęcone jest niniejsze opracowanie. Zgodnie z typologią M. Bielskiego⁵, pod tym pojęciem kryć się mogą zarówno organizacje społeczne, gospodarcze, religijne, administracyjne, jak i służące zaspokajaniu niematerialnych potrzeb społeczeństwa. W związku z celami, jakie spełniać powinna opinia „przyjaciela sądu”, do organizacji najczęściej występujących przed Trybunałem należą organizacje trzeciego sektora, a więc organizacje pozarządowe. Pojęcie „organizacji pozarządowej” definiuje art. 3 ust. 2 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie⁶, zgodnie z którym organi-

³ Pismo do Prezesa TK z dnia 21 marca 2013 r. dotyczące sprawy o sygn. Kp 1/13.

⁴ A. Bodnar, B. Grabowska, P. Osik, *op. cit.*, s. 166.

⁵ M. Bielski: *Organizacje – istota, struktury, procesy*, Łódź 1997, s. 68.

⁶ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873).

zaczajami pozarządowymi są, nie będące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu przepisów o finansach publicznych, i niedziałające w celu osiągnięcia zysku, osoby prawne lub jednostki nieposiadające osobowości prawnej utworzone na podstawie przepisów ustaw, w tym fundacje i stowarzyszenia.

Trybunał wypowiedział się co do pozycji organizacji pozarządowych w postępowaniu przed Trybunałem w wyroku o sygn. Sk 30/05⁷. W orzeczeniu tym wskazuje, że udział organizacji non-profit w postępowaniach toczących się przed Trybunałem nie jest prawem podmiotowym ani obowiązkiem tych organizacji. Trybunał dodatkowo podkreśla, że status i funkcja organizacji społecznej w postępowaniu przed sądem konstytucyjnym jest odmienna od statusu „uczestnika postępowania” w rozumieniu art. 52 ustawy o TK. W konsekwencji, stwierdzić należy, że organizacji nie przysługują uprawnienia ani nie ciążyą na niej obowiązki przewidziane dla uczestników postępowania, np. prawo i równoczesny obowiązek ustosunkowania się do zarzutów przedstawionych przez wnioskodawcę, obowiązek formułowania pism kierowanych do Trybunału zgodnie z wskazanymi przez przepisy wymogami (art. 32 ustawy o TK), obowiązek składania wyjaśnień i okazywania dowodów przed Trybunałem (art. 34 ust 1 ustawy o TK) czy prawo wglądu do akt sprawy oraz sporządzania z nich odpisów lub wyciągów (art. 34 ust. 2 ustawy o TK). Zadaniem organizacji społecznych jest przedstawienie poglądu na kwestie związane z konkretną sprawą, który ugruntowany jest doświadczeniem działalności oscylującej wokół zagadnień analizowanych przy rozpoznawaniu sprawy przez sąd konstytucyjny. W związku z tym, zdarzające się przypadki stawiennictwa przedstawicieli organizacji na rozprawie i udzielanie odpowiedzi na pytania składu orzekającego, należy potraktować jako zjawiska incydentalne, stanowiące organizacyjny przejaw możliwości doprecyzowania przedstawionego Trybunałowi na piśmie stanowiska, a nie przesłankę uznania danej organizacji za uczestnika postępowania w rozumieniu art. 52 ustawy o TK. Taka możliwość jest szczególnie istotna w przypadku rozpoznawania materii o złożonym charakterze, gdy Trybunał w znacznym stopniu polega na opinii organizacji pracującej nad zagadnieniami będącymi przedmiotem sprawy. Takie sytuacje miały miejsce w przypadku spraw o sygn. Sk 30/05 (w rozprawie udział wzięł prof. A. Rzepliński jako ówczesny sekretarz zarządu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka) oraz o sygn. K 5/08 (przed Trybunałem na rozprawie HFHR reprezentowali dr A. Bodnar oraz adw. M. Pietrzak)⁸. Roli organizacji pozarządowej w postępowaniu przed Trybunałem nie można też rozszerzać do funkcji prokuratora wytaczającego powództwo na rzecz oznaczonej osoby lub inter-

⁷ Wyrok TK z dnia 16 stycznia 2006 r., Sk 30/05, OTK ZU 2006, nr 1 Seria A, poz. 2.

⁸ A. Bodnar, B. Grabowska, P. Osik, *op. cit.*, s. 167.

wenienta ubocznego przypisywanych organizacjom pozarządowym na gruncie k.p.c., ponieważ odesłanie z art. 20 ustawy o TK ograniczone jest tylko do kwestii nieuregulowanych przepisami tej ustawy.

Zdaniem Trybunału, zasięgnięcie opinii organizacji społecznej podnosi wartość pracy analitycznej nad problemem konstytucyjnym zawisłym przed Trybunałem. Nie sposób nie zgodzić się w tym punkcie z Trybunałem, biorąc pod uwagę, że wiadomości posiadane przez daną organizację, obserwacje poczynione w trakcie wykonywania działalności statutowej czy ekspertyzy opracowane przez specjalistów zaangażowanych w aktywność organizacji pozwalają na sformułowanie przemyślanych ocen pewnych zjawisk oraz wyostowanie odpowiednich postulatów. Adresowanie tychże do składu orzekającego natomiast uzupełnia obraz sprawy i chroni przed pominięciem ważnej, z punktu widzenia wartości konstytucyjnych, perspektywy postrzegania niektórych aspektów badanej materii. Koresponduje to z zasadą prawdy materialnej przyjętą jako podstawa orzekania przez polski sąd konstytucyjny. Trybunał dostrzega także inną wartość partycypowania organizacji pozarządowych w postępowaniu przed Trybunałem. Jest nią mianowicie oddziaływanie na życie społeczne poprzez promowanie wartości konstytucyjnych, kształtowanie postaw obywatelskich, pogłębianie zaufania społeczeństwa do rozstrzygnięć podejmowanych przez Trybunał, a w konsekwencji do państwa i władzy sądowniczej. Jak stwierdza sam Trybunał w omawianym orzeczeniu: „Trybunał Konstytucyjny dostrzega wagę dialogu, jawności i komunikacji społecznej w rozstrzyganiu sporów konstytucyjnych”, a sposób ich realizacji dostrzega właśnie w działalności *amici curiae*. Dopuszczanie do głosu organizacji pozarządowych Trybunał traktuje także jako sposób łagodzenia rygorów formalnych postępowania przed Trybunałem w postaci odstępstwa od zasady dwuinstancyjności (na podstawie art. 190 ust. 1 Konstytucji orzeczenia Trybunału mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne).

W praktyce orzeczniczej polskiego sądu konstytucyjnego odnaleźć można wiele przykładów zastosowania możliwości posiłkowania się opinią „przyjaciela sądu”. Do organizacji pozarządowych biorących udział w postępowaniu przy wykorzystaniu tego trybu należy m. in. Helsińska Fundacja Praw Człowieka, utworzona w 1989 r. jako organizacja zaszczepiająca ideę wolności i praw człowieka na grunt stosunków społecznych oraz stojąca na ich straży w życiu publicznym poprzez kontrolę standardów legislacji oraz funkcjonowania sądownictwa i egzekutywy. Fundacja przedstawiała swoje opinie prawne m. in. w sprawach takich jak: sprawa o sygn. Sk 30/05 dotycząca niedookreślonego pojęcia „oczywistej bezzasadności” kasacji; sprawa o sygn. Sk 21/04 związana z kwestią zwrotu kosztów obrony osobie uniewinnionej w sprawie z oskarżenia publicznego; sprawa o sygn. P 16/06 dotycząca zgodności z Konstytucją przepisów intertemporalnych

kształtujących treść umowy agencyjnej; sprawa o sygn. Sk 58/03 poruszająca kwestię przedłużania oraz maksymalnego okresu trwania tymczasowego aresztowania; sprawa o sygn. P 3/06 poświęcona problematyce zasadności w świetle Konstytucji odpowiedzialności karnej za znieważenie funkcjonariusza publicznego; sprawa o sygn. K 21/05 rozważająca konstytucyjność ograniczenia wolności zgromadzeń; sprawa o sygn. K 21/05 badająca zgodność z ustawą zasadniczą standardów pobytu więźniów w zakładach karnych oraz sprawa o sygn. K 5/08 związana z dostępem do archiwum IPN. W łonie Fundacji powstały nawet specjalne programy, w ramach których sporządzane są opinie prawne prezentowane następnie w różnych postępowaniach sądowych, w tym przed Trybunałem Konstytucyjnym. Należy do nich przede wszystkim „Program Spraw Precedensowych”, nazwany przez swego pomysłodawcę W. Osiatyńskiego „*brakującym ogniwem demokratycznego państwa prawnego*”. W ramach Programu Helsińska Fundacja Praw Człowieka przystępuje do przełomowych z punktu widzenia ochrony praw i wolności jednostki postępowań i podejmuje działania zmierzające do uzyskania satysfakcjonujących z tej perspektywy rozstrzygnięć. Kolejnym programem jest program „Prawa Człowieka a rozliczenia z przeszłością” – w wyniku prac jego zespołu sformułowano kilka opinii „przyjaciela sądu” w celu ustosunkowania się do spraw zawisłych przed Trybunałem, takich jak sprawy o sygn. K 6/09 oraz K 36/09 dotyczące dezubekizacji czy sprawa o sygn. K 19/08 badająca konstytucyjność przepisów ustawy lustracyjnej.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka nie jest jedyną organizacją angażującą się w postępowania przed Trybunałem. W praktyce orzeczniczej Trybunał zapoznawał się także ze stanowiskami m. in. Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia”, Izby Wydawców Prasy, Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich, Zrzeszenia Prawników Polskich, Stowarzyszenia Polskich Prawników Katolickich, a nawet organizacji zagranicznej World Press Freedom Committee.

Celem występowania organizacji pozarządowych z opinią do Trybunału jest czuwanie, w granicach zakreślonych przez przepisy, nad merytorycznym rozpoznaniem badanego zagadnienia i doprowadzenie do jak najkorzystniejszego rozstrzygnięcia z perspektywy przedmiotu działalności danej organizacji. Warto podkreślić, że cechą konstytutywną organizacji pozarządowych jest podejmowanie inicjatyw w interesie publicznym. Działalność niekomercyjna organizacji sprowadza się do pełnienia funkcji gwarancyjnej wobec praw i wolności podmiotów, których interesy dana organizacja, z uwzględnieniem specjalizacji przedmiotu jej działalności, ma reprezentować i chronić. E. Łętowska podkre-

---

⁹ W. Osiatyński, *Brakujące ogniwo demokratycznego państwa prawnego*, wystąpienie na Konferencji z 18 czerwca 2007 r. inaugurującej projekt Program Spraw Precedensowych.

śła wagę przymiotu fachowości pracy prawników zaangażowanych w starania podejmowane przez organizacje pozarządowe. Upatruje w nich bowiem wielką wartość pomocniczą dla jednostek, które działając samodzielnie mogą napotkać problem z odnalezieniem się w multicyntycznym systemie ochrony praw i wolności, a przez to ponieść negatywne konsekwencje, nie wykorzystując wszystkich przysługujących im i gwarantowanych przez prawo środków ochrony¹⁰. W piśmiennictwie od kilkunastu lat postuluje się tworzenie modelu realizacji przez organizacje non-profit zadań z zakresu polityki społecznej państwa. Postuluje się jednocześnie odpowiednie prawne uregulowanie organizacyjnych i finansowych aspektów współpracy między administracją państwową i samorządową a organizacjami pozarządowymi. To, co jednak najistotniejsze, to zgodnie uznawane predyspozycje organizacji III sektora do wykonywania zadań społecznych, przejawiające się m. in. w dobrowolności i elastyczności działania, niezależności od państwa oraz dobrym rozeznaniu potrzeb społecznych i umiejętności ich rozpoznawania, a także niższych kosztach udzielania pomocy¹¹. Ponadto, E. Łętowska przypisuje organizacjom pozarządowym rolę inicjowania i wspierania dialogu skupionego wokół kontrolowania prawa, a w rezultacie przyczynianie się do realizacji funkcji stabilizacyjnej i harmonizacyjnej Konstytucji¹². Obrazuje to istotną rolę, jaką odgrywają organizacje pozarządowe w życiu społeczeństwa. Nie dziwią zatem postulaty rozszerzania ich instrumentarium działania w celu realizacji statutowych celów poprzez reakcję na nadużycia i problemy występujące w sferze publicznej, wypracowywanie efektywnych rozwiązań dostosowanych do potrzeb społecznych, a w konsekwencji ochrona interesów jednostek. Należy zatem pozytywnie ocenić jedną z metod działania organizacji pozarządowych w postaci występowania do Trybunału z opinią prawną.

W praktyce orzeczniczej Trybunału zaobserwować można różne reakcje na opinie formułowane przez organizacje występujące w roli *amici curiae*. Najczęściej Trybunał odnosi się do warstwy merytorycznej opinii, konkludując o podzieleniu jej lub nie. Zdarzały się jednak także przypadki, w których Trybunał ograniczał się tylko do krótkiej wzmianki o zaprezentowanym w formie pisemnej stanowisku danej organizacji (sprawa o sygn. K 2/07) lub wręcz pomijał

---

¹⁰ E. Łętowska, *Właśnie po to ludziom konstytucja – Rola organizacji pozarządowych w kształtowaniu standardów ochrony praw człowieka w Polsce*, [w:] „Materiały z konferencji Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka pt. Wzmacnianie rządów prawa i ochrony praw człowieka w Polsce poprzez zaangażowanie podmiotów gospodarczych i społeczeństwa obywatelskiego w działania prawne na rzecz interesu publicznego”, Warszawa, 18 czerwca 2007 r., s. 39-46.

¹¹ B. Kłos, *Status, rola i miejsce organizacji pozarządowych realizujących zadania z zakresu polityki społecznej państwa*, Biuro Studiów i Ekspertyz, Warszawa 1994, s. 1-3.

¹² E. Łętowska, *op. cit.*, s. 46.

w uzasadnieniu ten fakt (sprawa sygn. K 6/09). W orzeczeniu o sygn. Sk 30/05 Trybunał obszernie przedstawił stanowisko Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka dzieląc zdanie organizacji w niektórych aspektach: „Charakter prawa objętego zarzutem. Standardy międzynarodowe, w tym Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności tworzą jednak standard ochrony minimalnej (na co trafnie wskazuje *amicus curiae*)”, wskazując na zbędność wywodów organizacji w innym miejscu: „W ogóle obszerne rozważania Rzecznika, a także wspierającej jego stanowisko Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka na temat art. 417¹ k.c. w okolicznościach sprawy są zbędne.¹³” Rozpoznając sprawę o sygn. P 16/06 Trybunał, oceniając analizowaną regulację, przychylił się do argumentacji zaprezentowanej przez Fundację: „W tym zakresie Trybunał Konstytucyjny podziela stanowisko wyrażone przez uczestników postępowania, oraz w piśmie *amici curiae*.” oraz „Wątpliwość ta – jak na to trafnie wskazano w opinii Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka występującej jako „przyjaciel sądu” znika przy prawidłowym posługiwaniu się wykładnią celowościową i prawidłowym odczytaniu ratio legis zmiany.”¹⁴ W uzasadnieniu wyroku w sprawie o sygn. K 52/07 Trybunał natomiast nie zgodził się z przedstawioną opinią *amicus curiae* i orzekł odmiennie od podnoszonych przez Fundację postulatów: „Z tych względów Trybunał Konstytucyjny nie podziela poglądu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, że oświadczenia, o których mowa w art. 67 ust. 1 ustawy wprowadzającej muszą obejmować także czyny popełnione podczas służby lub zatrudnienia, ale nie pozostające w żadnym związku z tą służbą lub zatrudnieniem.”¹⁵

W. Osiatyński uznaje litygację strategiczną - rezerwując to pojęcie dla, opisywanej w niniejszym studium, działalności organizacji pozarządowych – za niezbędny element demokracji konstytucyjnej. Dla zagwarantowania równego dostępu każdego obywatela do sądu postuluje legitymizację obecności w życiu społecznym organizacji non-profit odgrywających rolę pośredników między obywatelami a sądami, trybunałami i wszystkimi instytucjami, przed którymi przychodzi obywatelom stawać, korzystając z mechanizmów prawnych¹⁶. E. Siedlecka dostrzega w tym procesie szansę na budowanie świadomości społecznej, a w konsekwencji społeczeństwa obywatelskiego¹⁷.

¹³ Wyrok TK z dnia 16 stycznia 2006 r., Sk 30/05, OTK ZU 2006, nr 1 Seria A, poz. 2.

¹⁴ Wyrok TK z 17 lipca 2007 r., P 16/06, OTK ZU 2007, nr 7 Seria A, poz. 79.

¹⁵ Wyrok TK z dnia 27 czerwca 2008 r., K 52/07, OTK ZU 2008, nr 5 Seria A, poz. 88.

¹⁶ W. Osiatyński, *Brakujące ogniwo demokratycznego państwa prawnego*, wystąpienie na Konferencji z 18 czerwca 2007 r. inaugurującej projekt Program Spraw Precedensowych.

¹⁷ E. Siedlecka, wystąpienie na Konferencji z 18 czerwca 2007 r. inaugurującej projekt Program Spraw Precedensowych.

Nie sposób nie zgodzić się z pozytywną oceną udziału organizacji pozarządowych w postępowaniach sądowych w roli *amici curiae*, przedstawiających niezależne opinie prawne, zwłaszcza przed Trybunałem Konstytucyjnym, gdzie wnioskodawcy i skarżący podejmują próbę podważenia domniemania konstytucyjności, co – zakładając sukces takich prób – nie pozostaje bez wpływu na cały system prawny. Organizacje pozarządowe, prezentując swoje stanowisko w przedmiocie zagadnień zawisłych przed Trybunałem, realizują szalenie istotne funkcje oddziałujące na życie całego społeczeństwa. Będąc strażnikami interesów zarówno określonych grup społecznych, jak i poszczególnych jednostek, gwarantują poszanowanie przyznanych im przez przepisy wolności i praw. Rola wspomnianych organizacji sprowadza się często także do postulowania objęcia ochroną prawną, ale i realną tych sfer życia obywateli, które się nią jeszcze nie cieszą. W związku z tym, instytucję występowania przez organizacje pozarządowe z opinią „przyjaciela sądu” uznać należy za niezbędny instrument działania każdej takiej organizacji i wypada zastanowić się nad bardziej precyzyjnym jego uregulowaniem, a nawet przyznaniem organizacjom jeszcze większych uprawnień opiniodawczych. Zachowując respekt dla zasad niezależności władzy sądowniczej i niezawisłości sędziowskiej, warto rozważyć koncepcję obligującą Trybunał oraz każdy inny sąd stający w obliczu opinii *amicus curiae* do każdorazowego ustosunkowania się wobec wyrażonego stanowiska, bez formalnego wpływu na bezstronność merytorycznego rozpoznania sprawy i niezależność wyrokowania.

THE PARTICIPATION OF NON-GOVERNMENTAL ORGANISATIONS IN THE PROCEEDINGS OF THE CONSTITUTIONAL TRIBUNAL

The paper treats about law frames regulating the participation of non-governmental organization (with its doctrinal name *amicus curiae*) in Polish Constitutional Tribunal. It indicates not only the rules being fundaments of NGOs' contribution in the trial, but also presents real situations when non-governmental organizations raised their voices concerning the cases analyzed by the Constitutional Tribunal. The great worth of NGOs' input in the Constitutional Tribunal proceedings is based on knowledge and experience of experts working for such organizations and their responsiveness for social problems as well. What is important, authors mainly aim at describing the role that *amici curiae* play in the human rights protection system. The data presented in the essay unambiguously shows the real influence of non-governmental organizations' involvement on the Constitutional Tribunal's conclusions phrased in the process of consideration upon the case.